

Књига која надмашује време

Библиотека кроз време. Прилози ојшћој историји библиотеке до 16. века.
Приредила Гордана Стокић Симончић. Панчево: Градска библиотека, 2017.

Десанка Стаматовић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет - Катедра за библиотекарство и информатику, Београд

Петнаесту годишњицу излажења научног часописа *Читалиште* (2002–2017), Градска библиотека Панчево обележила је радно – организовањем Научног скупа „Библиотеке и идентитет“, промоцијама књига и публикавањем монографије *Библиотека кроз време: Прилози ојшћој историји библиотеке до 16. века*.¹ Између корица ове књиге сакупљено је изузетно научно штиво, којим се, уз увод и пет поглавља са 13 саопштења и закључком, бави 12 врских библиотекара и научних радника. Саопштавајући професионално и стручно, концизно и документовано, аутори нас воде кроз преко тридесет векова појаве писма и књиге, свих њених облика, ширења и сакупљања, уз формирање првих библиотека, њиховог трајања и утицаја – квалификујући се за наставак истраживања и писања – све до опште историје српских библиотека.

Избор тема, од изузетно инспиративног, надахнутог увода о улози и значају познавања историје библиотека, преко библиотека старог века, оних у освит хришћанске ере, византијског миленијума, манастирских, ренесансних библиотека, до књиже културе Арапа и Турака у средњем веку – са закључком који, компетентно и зналачки, анализира утицај штампарства на историју библиотекарства уопште – ова драгоценна књига допуњена новим, непознатим, недавно откривеним доказима и чињеницама, потврђује високе научне стандарде наших аутора, што публикацији даје посебан значај.

Пажљивим читањем сваког од 13 изванредних саопштења која настоје, на потпуно нов начин, да повежу тридесет векова у којима су настала писма, разни облици књиге, стваране приватне колекције књига, осниване прве библиотеке, деловали први чувари књига, библиотекари – открива се широка слика невероватне вековима неговане привржености, бриге за очување, заштиту и проширење библиотечких фондова. Упорност, ентузијазам, знање и одговорност ових првих библиотекара, научника, филозофа, добрих познавалаца и облика књига и скрипторија, касније штампарија и књижара, није промакла нашим ауторима и тај осећај потребе и мере да се помену сви значајни ствараоци у свим областима рада на књизи и са књигом, њеној набавци, ширењу и чувању, није изостављен ни у једном од саопштења. Отуда се, узимајући у обзир карактеристике пет поглавља, односно саопштења која их творе, приказујући главне носиоце напретка и развоја библиотека, личности које их подржавају, промовишу и финансијски помажу, њиховом јачању и расту – осећа једна заједничка нит, која, чини се, истиче три, ређе више, истовремених токова.

Приметно је да се код сваког од познатих и поменутих значајних библиотекара првих раних и великих библиотека, поред личних података, наводе стручни и радни допринос библиотекама и њиховом развоју, али се помињу и посебна научна, литерарна и друга остварења и истраживања, чиме се додатно објашњава, иако споро, сигурно утемељење библиотека у научном и друштвеном животу епоха у којима настају.

Свих 13 саопштења, од Блиског истока као колевке библиотека, преко основних карактеристика развоја књиже културе у античкој Грчкој, Александријске и Пергамске библиотеке које су дале печат хеленистичком свету, библиотеке и издавачка делатност у Риму – од републике до царства, затим истражена, продубљена и нова сазнања о црквено-општинским и великим хришћанским библиотекама у Јерусалиму, Кирти, Кесарији Палестинској и Августиновој библиотеци у Хипону, до библиотека и позива библиотекара у Византијском царству, од Оригена до Хрисолоре, истовремено приказују и узрочно-последичне везе међу друштвеним појавама које су, у различитим епохама и културним приликама, подстицале или

¹ Изговорено на Научном скупу „Библиотеке и идентитет“, на промоцији књиге Библиотека кроз време: Прилози општој историји библиотека до 16. века, у Панчеву, 25. 5. 2017.

спречавале развој библиотека. Слично се понавља и код манастирских библиотека средњег века, епоси у којој се рукописно наслеђе мери хиљадама и хиљадама средњовековних рукописа, време у коме манастири расути од Константинопоља, преко Свете Горе, Византије до западноевропског простора оснивају своје библиотеке и, у оквиру правила монашког живота, уводе часове читања, бављења књигом и библиотекама које добијају важно место у монашкој заједници. Тек ће са првом хуманистичком грчком библиотеком у Италији, а затим са покретом хуманизма и ренесансе бити најављене бројне библиотеке новог типа насталог из односа према писаном наслеђу, језику и знању, са високим критеријумима у погледу садржаја и естетике књиге, квалитетног материјала и повезом, што је било уско везано за донаторе, имућне ктиторе и већи број посвећених песника, књижевника и образованог племства. Иако врло заинтересовани да књигу и библиотеке приближе јавности, нису остварили свој сан – отварање јавних библиотека: препрека су били фондови намењени научницима, филозофима, цркви, све до 16. века, када књига више није била само високостручна и на латинском језику, већ су је могли користити сви. Већина тада формираних библиотека у Фиренци, Венецији, Ватикану, Риму, као и бројне кнежевске, приватне и црквене библиотеке, књижно благо дугују ренесанси и могућностима да ретким рукописним и штампаним књигама обогате своје фондове.

Овом периоду припада и ренесансни владар Матија Хуњади Корвин, који је, захваљујући сјајним учитељима, применио домете хуманизма и у другој половини 15. века настојао да у области књиге, књижне културе и знања учини велике промене у својој земљи. Временом је постао страствени сакупљач књига, уз подршку учених сарадника и свог библиотекара формирао библиотеку, чије богатство, збирке рукописних и штампаних књига преосталих од разних непријатељских похара, и данас интересују многе, различите експерте.

Из низа ових тринаест изузетно важних, за познавање опште историје библиотека, с мером представљених битних података о настанку, развоју, трајању и пропасти, првих и значајних библиотека пажњу привлаче и нова, допуњена сазнања, историјски подаци и информације о књижној култури Арапа у Средњем веку, не само због великог освојеног географског простора, седишта најстаријих цивилизација, већ што су, захваљујући мудрости и толеранцији својих владара, усвојили остатке античке културе и њихове тековине, обједињујући више различитих културних утицаја, што је допринело очувању духовног наслеђа свих народа на њиховој територији.

Осим „Куће мудрости“ у Багдаду, вредне су помена Краљевске библиотеке у Каиру, Багдаду, Кордоби, Ширазу, Басри, које су се трудиле да набаве, препишу или преведу што више познатих књига свога времена. Веома су важне и библиотеке при џамијама, са статусом јавних библиотека, неком врстом образовних центара, који нису били ограничени само на верску литературу.

У саопштењу о турским библиотекама кроз време концизно и јасно изнети су подаци о преисламском добу, о 2000 година дугој историји Турака, који су, крећући се од Пацифика до Медитерана, стварали и сједињавали шаренило и плурализам заједница централне Азије, преузимали наслеђе затечених народа. Аутор прати преисламско доба од првих књижевних споменика писаних гоктурским алфабетом, преко исламског доба од 10. до 16. века, када се ствара прва турска исламска држава у којој су, поред других успеха, настала блистава књижевна дела писана арапским писмом, наглашен респект према књизи, време када се развија образовна и научна делатност, утемељена у медресама „уређеним планским, моћним васпитним установама“. Ови верски и образовни центри обухватили су, поред џамије и других потребних просторија за учитеље и ученике, и библиотеке и библиотекаре. Познат је велики број библиотека у медресама, од прве отворене у Нишапуру 1040. године, затим Багдаду, Мерву, Исфахану, Мосулу и другде.

Сачувано је највише података о библиотекама Османског доба: библиотеке султана, личне библиотеке, библиотеке у оквиру џамија, медреса и мектеба, у дервишким текијама, завијама и турбетима, те библиотеке с посебном зградом. Све оне доприносиле су стварању повољне интелектуалне климе за развој образовних установа, за ширење књиге, набавком, преписивањем или запленом у ратним походима. Велики број библиотека од 14. до 16. века, библиотекара, преводилаца, књиговезаца, преписивача старао се о овом рукописном и штампаном благу: у Бурси, Маниси, Цариграду, Каиру, Александрији, Алепу, Јерусалиму, Дамаску, као и Сарајеву, у склопу Гази-Хусрев бегове џамије подигнуте 1530. године.

Заљубљак ове изузетне монографије, сажете историје библиотека насталих у распону од више од тридесет векова – разматра се и анализира време од појаве штампе, која уз све добробити, огроман допринос ширењу књиге, знања, информација, носи у себи и клицу промена – кратко речено, промене и преображај културе. Напомињући да су у историји човечанства до сада забележене четири комуникационе парадигме: говор, писмо, штампа и електронско комуницирање, аутор упозорава да се нове технологије и методе за пренос информација не могу свести само на пука техничка средства. Истиче да промене у комуницирању и у технологији медија за пренос знања, увек закономерно изазивају велике промене у свим областима друштвеног живота, у економској, духовној и културној сфери.

Пишући о преображају књиге, о свим њеним појавним облицима, од рукописне до штампане, намењене свим узрастима, са одређеним стручним, литерарним, забавним садржајем, до књиге на компакт-диску, електронске књиге, књиге на интернету, аутор поставља питање: „Постоји ли уопште нека трајна и потпуна дефиниција, неко заједничко језгро, неки свеобухватни појам књиге?“ Трагајући за одговором наводи истраживаче који се баве овим проблемом, посеже за етимологијом речи књига, односно објашњења у теорији библиотекарства пратећи историјску еволуцију, све техничке, естетске и функционалне преображаје кроз које је књига пролазила, при чему је свака техничка новина, битна за производњу и ширење књиге, у потпуности прихватана тек онда када је одговарала аутентичним друштвеним потребама.

Што се тиче односа библиотека, штампарства и издаваштва, аутор истиче њихову трајну, давно успостављену сарадњу, задржавајући се на откривању и производњи књига по жељи широке читалачке публике и на низ економских, социолошких и политичких промена које су из темеља промениле европску цивилизацију. Он цитира и пет тачака Маршала Меклауна чији се садржај односи на правце промена изазваних Гутенберговим проналаском штампе. Не анализирајући учинак ових предвиђања, аутор у кратким цртама дописује све користи штампарске технологије, појаву великих библиотека, образовање библиотечких радника, приступачност књизи, почетак ере демократизације књиге, читања и успона јавног библиотекарства. Завршавајући своје саопштење, он понавља да ће нова комуникациона средства и нова технолошка оруђа сигурно имати утицај на медиј књиге и на судбину библиотека.

Поред знања и стручности, прилоге у овој јединственој књизи карактеришу и умешност и одмереност и у саопштавању нових недовољно потврђених научних претпоставки, леп језик и укупна стилска уједначеност, који скоро да бришу границе овог великог тимског рада.

Садржај књиге – историја библиотека, остаје благо за сва времена, за све генерације, ових наших дана и свих потоњих од сутра, па надаље, било да се чита у папирној или дигитаној форми, помоћи ће да се спозна колико је снаге, воље, прегалаштва и борбе, физичке и духовне било уложено у ових преко тридесет векова кроз које су прошли књига, библиотеке и њихови библиотекари.

Библиографија библиографа

Ђирковић, Сњежана. *Библиотека Захарија Орфелина: библиографија*. Београд: Православни богословски факултет Универзитета; Институт за теолошка истраживања, 2013.

Бранка Драгосавац
Универзитет Београду
Правни факултет - Библиотека
branka.dragosavac@ius.bg.ac.rs

У збирци *Библиографија српске теологије*, као осма по реду, објављена је студија Сњежане Ђирковић *Библиотека Захарија Орфелина: библиографија*, која представља прерађену магистарску тезу.¹ Одликује је изузетан академски стил излагања, док се распоредом грађе наговештава да је реч научној монографији.

¹ Магистарска теза са истим насловом одбрањена је на Филолошком факултету Универзитета у Београду 2009. године.